Humanist

1 september 1978
33e jaargang nr. 16
Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45

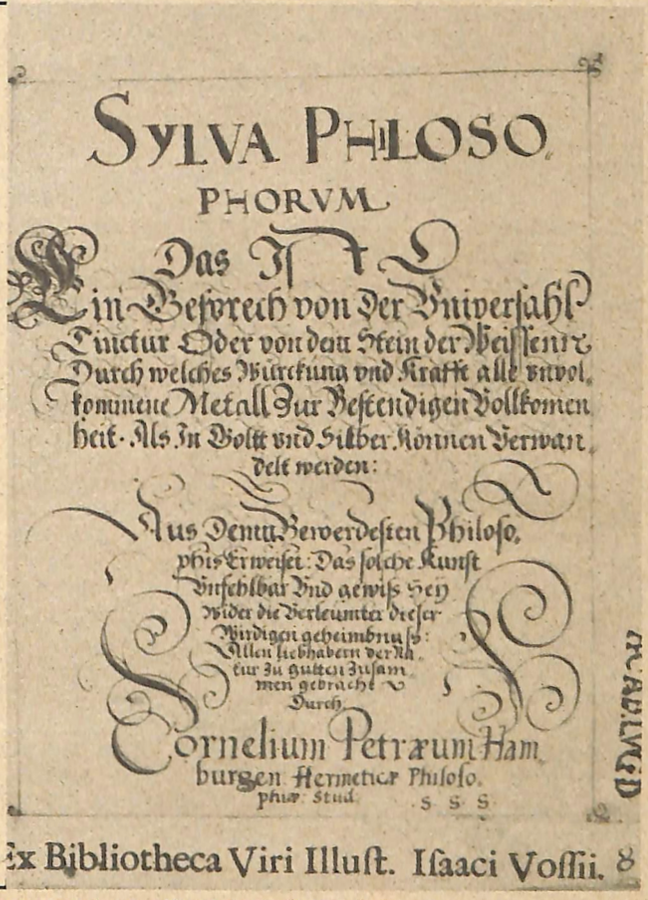
SYLVA PHILOSO
PHORUM
Das Ist
Ein Beforech von der Universahl
Tinctur Oder von dem Stein der Weissen
Durch welches Würckung vnd Kraft alle vnvol
komene Metall zur Beständigen Vollkomen
heit. Als in Gollt vnd Silber können Verwan
delt werden:
Aus Dem Beroerdesten Philoso
phis Erwiesen: Das solche Kunst
Unfehlbar vnd gewiss sey
Wider die Verleumdtn dieser
Hindigen geheimbnuss:
Allen liebhabern der Na
tur zu Gutten Zusam
men gebracht
Durch
Cornelium Petræum Ham
burgen Hermetice Philoso
phiæ Stud.
S S S
Ex Bibliotheca Viri Illust. Isaaci Vossii.

Titelpagina van het uit de zeventiende eeuw daterende handboek voor alchemisten van de hand van Cornelius Petraeus uit Hamburg.

De tekst luidt: „Een verslag van de universele tinctuur, of, van de Steen der Wijzen, door welker werking en kracht alle onvolkomen metalen tot duurzame volmaaktheid kunnen worden gebracht en worden veranderd in goud en zilver. Dat een dergelijke kunst onfeilbaar en zeker is, wordt aangetoond, ter weerlegging van de lasteraars van deze edele kunst, en bijeengebracht ten gunste van alle liefhebbers van de Natuur, door Cornelius Petraeus van Hamburg, die de Hermetische Philosophie bestudeert".

Ontleend aan „Alchemie. De geheime kunst" door Stanislas Klossowski de Rola. Uitgave De Haan, Bussum, 1974.

. . . naast de wetenschap hoe goud en zilver te maken, het vertrouwen levende muizen te kunnen maken uit dood afval . . .

Velerlei theorieën over de sprong van dood naar leven

Onze medewerker ir. OTTO BIRMAN vervolgt hierbij zijn relaas over de thans gangbare theorieën omtrent ontstaan van het heelal. Het voorgaande artikel verscheen in het nummer van 15 augustus. Hierna zal hij nog ingaan op de evolutie-theorieën.

Voor men zich met de vraag bezig houdt hoe het leven op onze aarde zou kunnen zijn moet men zich afvragen waardoor „leven" zich onderscheidt van „dood". Op het eerste gezicht schijnt het antwoord voor de hand te liggen, maar een goede definitie is niet zo eenvoudig. Men kan vaststellen:

1. „Levend" noemen wij systemen die zich zelf in stand kunnen houden. Ze reageren op prikkels uit hun omgeving en zijn in staat tot stofwisseling, d.w.z. tot opname van „voedsel" en afscheiding van afvalstoffen. Door de daarbij optredende omzettingen komt energie vrij die ze nodig hebben om te funktioneren.
2. Levende systemen kunnen zich ook zelf reproduceren, d.w.z. ze zijn in staat zo nauwkeurig mogelijke kopieën te maken van zichzelf. De enkele individuen gaan na verloop van tijd dood, maar hun soort blijft behouden door hun nakomelingen.

Nog in de 17e eeuw was men ervan overtuigd dat levende wezens „spontaan" kunnen ontstaan in een geschikte omgeving, b.v. maden in vlees, wespen in koemest, sprinkhanen in rottend hooi, palingen in modder enz. In oude alchemistische receptenboeken kan men zelfs nog preciese voorschriften vinden voor het maken van muizen uit afval. Men geloofde in wat men later noemde de mogelijkheid van een „Urzeugung", het onder bepaalde omstandigheden ontstaan van dieren uit het levenloze.

(Lees verder op pag. 2)

Internationaal ombudsman

Begin augustus heeft de internationale humanistische unie (IHEU) in Londen een wereldkongres gehouden. Zo'n ontmoeting met buitenlandse humanisten is een heel belangrijke ervaring. Je bent als Nederlander zo gauw geneigd de problemen die buitenlandse humanisten ontmoeten te onderschatten. Maar al gauw blijkt het je dat er nergens ter wereld zo'n omvangrijke en invloedrijke humanistische beweging is als in ons land.
De meeste buitenlandse humanisten moeten het doen zonder eigen zendtijd, eigen geestelijke raadslieden, eigen onderwijskrachten, eigen opleiding, enz. Maar, wat nog erger is, zij hebben vaak te maken met een vijandige omgeving, een vermenging van kerk en staat, een grote godsdienstige greep op onderwijs, media, gezondheidszorg en politiek. Zo groeit vooral in de arabische wereld een hetze tegen „atheïsten en godloochenaars" (TROS-radio 12-8-78). En zo kon de (onlangs afgetreden) minister-president van de West-Duitse deelstaat Baden-Würtenberg Filbinger schrijven dat niet-gelovigen bedreigend zijn voor de gemeenschap omdat de „lust om met mensen te manipuleren het kenmerk (is) van de atheïst" (VN, 19-8-78). Uit Zuid-Amerika komen geluiden dat buitenkerkelijken het daar bijzonder moeilijk hebben.

Daarom was het zo'n juist besluit van het IHEU-hoofdbestuur te onderzoeken of er een internationaal ombudsman kon komen voor buitenkerkelijken waardoor meer aandacht kan worden gegeven aan duidelijke voorbeelden van achterstelling van niet-gelovigen.
Wij kunnen het ons in Nederland niet permitteren de ogen te sluiten voor de ontwikkelingen die zich in het buitenland voordoen. De toenemende internationale samenwerking maakt ons in hoge mate afhankelijk van internationale ontwikkelingen. Daarom zal de humanistische beweging een internationale moeten zijn, wil ook in ons eigen land de gelijkberechtiging van buitenkerkelijken duurzaam veilig gesteld worden. Het is te betreuren dat nog weinig humanisten daarvan overtuigd blijken, als ik tenminste mag afgaan op de slechte financiële situatie waarin de IHEU verkeert.

Internationale ontwikkelingen zijn geen onafwendbaar noodlot: we kunnen allemaal een steentje bijdragen aan een beïnvloeding ten goede. Daarom heeft de IHEU onze steun meer dan ooit nodig.

ROB TIELMAN

De Bond tegen het Vloeken toont minachting voor mensenrechten

Toen ik in Trouw las dat dominee Snoei op de jaarvergadering van de Bond tegen het Vloeken op 7 juni jl. te Nijkerk zich tegen het humanisme had uitgesproken, heb ik het bestuur van deze Bond gevraagd om de tekst van Snoei's rede en om een standpuntbepaling van dit bestuur hierover.
Een citaat uit Snoei's rede:
,,Als christelijke gemeente worden we bedreigd door de derde weg'' (Dit is de door humanisten bepleitte openbare pluriformiteit, Rob T.). ,,Deze derde weg wordt ons enerzijds opgedrongen door het democratisch, vaak humanistisch denken van onze tijd dat ons voorhoudt dat ieder evenveel recht heeft, dat ieder op eigen wijze tot zijn recht moet komen en dat ieder vrij dient te zijn in zijn of haar overtuiging, anderzijds komt het voort uit een tekort aan overtuiging bij onszelf''. Dat is niet mis: aan deze redenering ligt niet alleen een antihumanistische maar zelfs een antidemocratische houding ten grondslag.
Of zou het alleen maar Snoei's opvatting zijn? De begeleidende brief laat geen ruimte voor twijfel: ,,In het algemeen zijn gedane uitspraken voor rekening van de uitgenodigde spreker, maar in dit geval kan ik u namens onze voorzitter, prof. dr. Velema, meedelen dat het bestuur het eens is met de strekking van de opmerkingen van ds. Snoei, omdat het humanisme in wezen a-religieus is. Het ligt in de aard van uw stroming, dat we van uw kant geen steun kunnen verwachten, als het er om gaat het menselijk leven te brengen onder het gezag èn het Woord van God''.
Het ligt gelukkig wèl in de aard van onze stroming dat we opkomen voor democratische grondrechten, iets waar we met deze ,,Bond tegen het vloeken en tegen het Humanisme niet zo zeker van kunnen zijn.

ROB TIELMAN

Sprong van dood naar leven

(Vervolg van pag. 1)

Later meenden de geleerden te hebben ontdekt dat alle dieren uit eieren ontstaan. Pas omstreeks 1850 lukte het de beroemde Franse chemicus Pasteur te bewijzen dat er in water na het uitkoken niet ,,vanzelf'' weer kiemen ontstaan, waarvan men tot dan toe overtuigd was. Hij liet de, na het uitkoken van het water, weer toestromende lucht eerst lopen door een U-vormig buisje dat gevuld was met schoon water. Doordat de lucht op deze wijze gezuiverd werd van kiemen die anders steeds aanwezig zijn, bleef de proef kiemvrij. Een op dit principe berustende methode wordt thans algemeen toegepast, b.v. om melk beter houdbaar te maken. Naar zijn uitvinder werd dit procedé ,,pasteuriseren'' genoemd.

Spontane verbindingen

Ook als men weet dat eenvoudige organische verbindingen spontaan kunnen ontstaan, is het nog moeilijk zich voor te stellen dat al het veelzijdige, ingewikkelde leven dat wij op onze aarde kennen, ,,van zelf'' zou zijn begonnen. De wetenschap is er van overtuigd dat het een gevolg is van een uiterst lange en langzaam voortschrijdende ontwikkeling, de evolutie. Deze moet zijn begonnen met de bovengenoemde eenvoudige chemische verbindingen en verliep via allereerst ontstane primitieve, eencellige wezens naar steeds meer gecompliceerde organismen.
Waarschijnlijk is het leven begonnen in de vele modderplassen die op de aarde aanwezig waren. De organische bouwstenen die zich in de gaslaag boven het water hadden gevormd vielen geleidelijk aan naar beneden en na verloop van tijd ontstond er een brij, die men omschrijft als ,,prebiotische soep''. De concentratie aan organische stoffen in het water moet nl. na verloop van miljoenen jaren relatief hoog zijn geworden. Men heeft berekend dat er een laag van 1 meter hoog zou ontstaan aan vaste stof, ook als er per vierkante cm aardoppervlak gedurende 100.000 jaar slechts één duizendste gram stof per jaar naar beneden kwam. De waterige oplossing, de bovengenoemde prebiotische soep, moet tenslotte een koncentratie hebben bereikt die vergelijkbaar is met die van een krachtige kippebouillon.

De grote sprong

Plaatselijk kunnen in deze vloeistof uiteindelijk nog veel hogere koncentraties aan organisch materiaal zijn opgetreden. Men stelt zich voor dat het zich ten dele heeft vastgezet op korrels van anorganisch materiaal, b.v. toonaarde, die in grote hoeveelheden aanwezig was. Dergelijke materialen houden nl. gemakkelijk organische verbindingen vast. Hier zou nu de geweldige sprong van ,,dood'' naar ,,leven'' kunnen zijn begonnen. Zulke samenballingen kunnen nl. door hun chemisch-fysische eigenschappen steeds meer bij hen passende ,,voedingstoffen'' aantrekken en vasthouden. Kijken wij naar de hiervoor opgestelde definitie van ,,leven'', dan wordt duidelijk dat men hier met een begin ervan te maken kan hebben. De kans, dat deze voortbrengselen blijven bestaan werd nl. steeds groter en groter, naarmate ze ingewikkelder werden.
Men acht het overigens thans niet meer onmogelijk dat eenvoudige levende organismen reeds eerder ergens anders in de wereldruimte zijn ontstaan en, bijvoorbeeld door meteorieten op onze planeet beland, hier als kiemen voor een verdere ontwikkeling dienden. Het meest aannemelijke is echter dat de vele vormen van leven die wij kennen, teruggaan op de boven beschreven eenvoudige conglomeraten van anorganisch-organische samenstelling.

De kelner

,,Kom eens mee,'' zei mijn man, ,,als je daar opzij de camping afgaat, kom je op een terrasje met tafeltjes en stoeltjes en parasols en dat ligt aan een boulevardje langs het meer''. 't Was onze eerste dag op Italiaanse bodem, aan het Gardameer, we moesten alles nog verkennen, want we hadden er geen flauw idee van waar we terechtgekomen waren.
Het terrasje bleek bij een soort kampwinkel te horen, waar je levensmiddelen kon krijgen en ansichtkaarten, maar ook kip en tosti's uit de grill. Ik ging met de brief, die ik aan onze oudste dochter had geschreven, voor de toonbank staan, om een postzegel te kopen. ,,Uno francobollo'' was dat in 't Italiaans. Ik had het net nog even opgezocht. ,,Wollen Sie Briefmarken?'' hoorde ik ineens achter me. 't Was een van de kelners van het terras, die nog voor ik één syllabe in het Italiaans had kunnen uitbrengen, de boodschap al had doorgegeven aan een oudere heer, kennelijk de baas, die wat onhandig achter de toonbank stond mee te helpen. ,,Italiaans-op-reis'' konden we wel vergeten, begreep ik. 't Moest gewoon in 't Duits.
Na het boodschappen doen, terug op het terrasje, achter een miniscuul kopje espresso, hadden we een gesprek met de kelner. Hij was het type van de vrienden van onze kinderen, een aardige jongen. Hij bleek vloeiend Frans te spreken, want hij had zes jaar in Frankrijk gewerkt, dus voortaan ging de conversatie in 't Frans, wat een aparte band schiep tussen hem en ons.
,,Kunnen we hier vanavond eten?'' vroeg ik. Dat leek me wel gemakkelijk, vlak bij huis, en het terras lag zo leuk aan 't meer. Dat kon, we mochten kiezen: kip of koteletten en vooraf spaghetti en nog allerlei dingen erbij, waarvan hij zei, dat ze erg lekker waren. We stelden met zorg een uitgebreid menu samen met koteletten en we spraken af voor half acht.
't Was een heerlijke avond. Op het terras was één tafel keurig gedekt voor diner en dat was de onze. Aan de andere tafeltjes zaten mensen gewoon ijs te eten of iets te drinken. Ik voelde me lichtelijk opgelaten. Tja en dan was er nog een probleem, duizend excuses, maar de kelner had er 's morgens niet bij stilgestaan, dat het zondag was en dat de slager op zondagmiddag gesloten was. Of 't ook kip mocht zijn. De hele situatie was zo ontzettend gek, dat ik begon te gieren van 't lachen. 't Werd dus kip met patat en natuurlijk spaghetti vooraf, want daar hebben ze te allen tijde bergen van in voorraad.
De kelner was ons van dat moment af zeer verknocht. Bij ons afscheid, na 17 dagen, kregen we ieder een bewerkt houten doosje van hem, als aandenken. Die maakte zijn broer, vertelde hij, 't was handwerk. Wij waren geroerd en we vervoerden de doosjes, alsof we ze van het Rijksmuseum even mochten vasthouden, maar het thuisfront vond ze niet mooi. Ze hadden gelijk, maar 't was wèl lief bedoeld geweest.

ANS SPIGT

Volwassenen-vormingswerk slaat nieuwe wegen in

Vormingswerk met volwassenen, vroeger volksontwikkelingswerk, bestaat al heel lang. Vóór de laatste oorlog werd als methodiek vrijwel alleen de kursusvorm gehanteerd, na 1945 kwamen er t.a.v. de methodieken belangrijke vernieuwingen met verschillende andere vormen van groepswerk, zoals het werken in kleine groepen, rollenspel, enz., maar de ideologie bleef gelijk. Het werk bleef gericht op de persoonlijke ontwikkeling, harmonieuze ontplooiing van de deelnemers d.m.v. een veelzijdig aanbod van kennis en kunst.

Zo rond de jaren 1968 stak er een storm op in het zo vredige vormingswereldje. Wat heeft het voor zin mensen binnen de beschutte sfeer van het vormingswerk persoonlijk te ontwikkelen en ze vervolgens een maatschappij in te sturen, waarin de persoonlijkheid voortdurend geknakt wordt? Niet de persoonlijkheid vormen, maar de onderdrukkende maatschappij veranderen werd het hoofdthema van het ,,maatschappijkritische'' vormingswerk.
Daarnaast was er nog een geheel andere, en tegengestelde reaktie op het voornamelijk op kennisoverdracht gerichte vormingswerk. Daarin stonden kennis en maatschappij op de achtergrond en het leren kennen van de gevoelens van jezelf en de ander op de voorgrond. Het werd het wereldje van de trainings- en ontmoetingsgroepen.
Beide stromingen waren noodzakelijke reakties op eenzijdigheden van het vormingswerk daarvóór. Bij het verwerven van inzichten kregen de gevoelens van jezelf en de ander vrijwel geen aandacht terwijl zij misschien nog belangrijker zijn voor het bepalen van een uiteindelijke houding dan de verworven inzichten. En de belemmerende invloed van veel (niet alle!) maatschappelijke verhoudingen en strukturen kan evenmin worden ontkend. Maar de meest gerucht makende en fanatieke aanhangers van de beide nieuwe stromingen demonstreerden hun eigen persoonlijke onrijpheid door niet te zien, dat ook zij slechts één facet van het ware te pakken hadden door de voorstanders van andere inzichten duchtig te verketteren.

Nieuwe situatie

Enfin, déze storm is voorbij. We hebben intussen meer zicht gekregen op onze gevoelens èn op de maatschappij en tegelijk ontdekt, dat ook dat nog niet voldoende is. Veel vormingswerk lijkt doof en blind voor een aantal aspekten of misschien wel de kern van de menselijke existentie. De vraag komt tevoorschijn: wat zoeken we in wat we zoeken? Wat jagen we na en wat willen we eigenlijk vinden?

(Lees verder op pag. 6)

Tot de belangrijkste taken van het Verbond behoort het leveren van een bijdrage aan de vorming van mensen, in het bijzonder de geestelijke vorming. Daarmee bedoelen we het verwerven van zicht op de aard en betekenis van het menselijk bestaan. De eigen taak van het Humanistisch Verbond ligt daarin, dat in ons vormingswerk de deelnemers gelegenheid wordt geboden kennis te maken met de humanistische gedachtenwereld.
Met het humanistische vormingswerk maken we deel uit van het geheel van het vormingswerk in Nederland, een werkterrein dat heel duidelijk méébeweegt met het geestelijk-politieke denken in onze dynamische samenleving. Van die gedachten kunnen we kennis nemen in boeken en tijdschriftartikelen. Als het humanistische vormingswerk niet geïsoleerd wil raken mogen we die beschouwingen niet aan ons voorbij laten gaan.
Vorig jaar is er een drietal artikelen verschenen geschreven door respectievelijk A. v. d. Brink, N. Tydeman en B. Thomas, waarvan wij hieronder de hoofdlijnen weergeven ter nadere overweging in humanistische kring.
JAN DE LEEDE

Gewoon er zijn en gewoon wat tijd hebben

Zoals bekend zijn er tientallen humanistische geestelijke raadslieden werkzaam in zieken- en bejaardenhuizen, in de gevangenis en in het leger. Hun aantal neemt nog steeds toe. Minder bekend is, dat ook in de plaatselijke gemeenschappen hulp wordt geboden.
De hulp komt tot stand door de inzet van vele vrijwilligers: mensen die, zonder daar een vergoeding voor te ontvangen, zich beschikbaar stellen voor anderen. Om te luisteren, om te praten, om te helpen een oplossing te vinden. Je zou ook kunnen zeggen: om onze beginselverklaring waar te maken: de daadwerkelijke zorg voor de mens in nood!
Tussen die beroepsmensen en de vrijwilligers zijn natuurlijk verschillen. De beroepsmensen hebben het Humanistisch Opleidings Instituut gevolgd. Vaak waren zij daarvoor werkzaam in beroepen die een beetje lijken op dat van raadsman of -vrouw: maatschappelijk werker, psycholoog, agoog. Ook vrijwilligers kunnen deze achtergrond hebben – noodzakelijk is dat niet.
Kan een vrijwilliger wel hulp verlenen? 't Antwoord is zonder meer ,,ja''. Ik zal het toelichten aan de hand van een voorbeeld.
Iemand is in het water gevallen en dreigt te verdrinken. U staat aan de kant. U kunt redelijk zwemmen; het diploma Reddend Zwemmen heeft u echter nooit behaald.
Er is een aantal mogelijkheden.

Hulpverlening; door wie, waar, wanneer en hoe?
RICHARD LUKÁCS, centraal geestelijk raadsman voor de plaatselijke gemeenschappen, heeft zich bereid verklaard in enkele kortere bijdragen tot ons orgaan uiteen te zetten hoe vrijwillige hulp kan worden verleend; door ,,gewone mensen'' voor ,,gewone mensen''.
Wie vragen of opmerkingen heeft over dit onderwerp kan zich schriftelijk tot hem wenden: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Bellen kan ook. Als regel is Lukács elke vrijdag van 10.00 tot 15.00 uur bereikbaar op het Centraal Bureau: 030 -318145.

1) U springt in het water en haalt de drenkeling eruit;
2) U werpt de man een reddingsboei toe en roept om hulp;
3) U loopt door omdat u een belangrijke vergadering heeft.

Mogelijkheid 1. Niet zonder risiko's. De drenkeling kan in paniek raken en u kunt beiden verdrinken. 't Is dus zaak om heel goed te weten wat jezelf nog aankunt. Vrijwillige hulpverleners, als we de vergelijking even doortrekken, moeten dus een heel nauwkeurig ,,zelfonderzoek'' hebben verricht. Belangrijk is ook dat er regelmatig met andere vrijwilligers en bijvoorbeeld beroepskrachten, juist over de eigen motieven, en ideeën van gedachten wordt gewisseld.
Mogelijkheid 2. Niet zo'n gekke oplossing. Alleen er moet maar een reddingsboei aanwezig zijn.
Dus, vergelijkenderwijs: vrijwilligers moeten goed op de hoogte zijn waar deskundige hulp is te vinden.
Mogelijkheid 3. Een hele slechte keuze. Zoiets zou u nooit doen! Gelukkig gebeurt het ook niet al te vaak dat men iemand laat verdrinken. We laten mensen wél ,,sociaal'' verdrinken: omdat we denken geen tijd te hebben; omdat het zo raar staat een praatje te maken met diemeneer-van-de-overkant-die-altijd-zotriest-kijkt; omdat het wel héél ver is, naar oma, nu ze in dat bejaardenhuis woont.
U begrijpt wat er met deze vergelijkingen wordt bedoeld. Hulp is iets van mensen en tussen mensen. Hulp is een menselijke zaak. De ene mens kan de andere mens altijd helpen, al is 't maar op weg naar de deskundige mens.
Gelukkig zijn er van die mensen in 't Verbond. Misschien wilt u daar wel eens een beroep op doen – misschien denkt u zélf iets voor een ander te kunnen doen. Informeer eens bij uw gemeenschap of anders bij ondergetekende.

Richard Lukács

In het nummer van Humanist van 15 mei van dit jaar publiceerden wij de concept-toelichting, op punt 6 van het Humanistisch Perspectief zoals die werd geschreven door Piet Spigt, na te hebben kennis genomen van de meningen binnen het Hoofdbestuur en wat er hieromtrent leefde „in het land".
In de daarop volgende nummers van Humanist zijn in de rubriek Reakties van lezers commentaren verschenen op dat concept.
Hieronder de reaktie van Piet Spigt op die reakties.

Punt 6 van dat Humanistisch Perspectief luidt: „Zorgvuldige omgang met en zorg voor de wereld van plant en dier, mede opdat het natuurlijk evenwicht niet wordt verstoord".

Hoe te overleven en tot welke prijs?

Bij het door mij geleverde concept van de zesde paragraaf van H.P. moeten twee dingen worden bedacht. Zeker vijf jaar lang hebben verscheidene ontwerpers hun best gedaan een tekst te formuleren die een redelijke mate van instemming in het hoofdbestuur en vervolgens naar vermoeden in de afdelingen zou kunnen behalen. Maar geleidelijk kwam aan het licht dat eenstemmigheid misschien bereikt zou kunnen worden als heel behoedzaam de diversiteit – niet van uitgangspunt en van oogmerk zozeer maar – van emotionele óf rationele betrokkenheid werd ingebouwd. Wie het concept nu met aandacht leest die zal bemerken dat in onderdelen verschillende levenshoudingen genuanceerd achter eenzelfde doel of streven zijn aangeduid.
In de tweede plaats moet men er rekening mee houden dat het uiterst gecompliceerde vraagstuk erg gecomprimeerd in een beperkte ruimte moest worden behandeld. Er mag verwacht worden dat er zorgvuldig gelezen wordt; het is geen verklaring maar een grondstuk voor uitvoerige discussie en uitwerking.
Ik zal nu één voor één de opponenten bespreken.
Lameijer (men treft diens opmerkingen elders in dit nummer in de rubriek Reakties van lezers. W.J.) heeft bezwaar tegen de krachtige taal van het stuk. Dat zegt **Van der Hoeven** ook. Maar **Lameijer** pakt enkele regels verder in zijn stuk zó heftig uit tegen de eigenschappen van de machthebbers, dat ik zijn bezwaar niet zo serieus kan nemen. **Van der Hoeven** heeft zijn afkeer van krachtige taal nodig voor zijn betoog dat gekenmerkt wordt door zijn gematigde bezwaren tegen onze huidige produktiewijze. Een en ander kan niettemin wel aanleiding zijn om het concept na te lopen op superlatieven.
Lameijer heeft, meen ik, geen principiële bezwaren tegen mijn ontwerp, maar hij geeft een remedie voor de euvels van de tijd: we moeten de terreur van de angst die een beperkt aantal mensen over ons uitoefenen weerstaan en de eenvoudigste oplossing ter hand nemen, „een eenvoudig gemeenschappelijk streven: wat gij niet wilt hetgeen u geschiedt, berokken dat ook een ander niet."
Klaar is Kees. 't Is terecht dat hij deze oplossing niet in mijn stuk heeft aangetroffen. Het is namelijk geen oplossing; het is een kreet, van nogal dubieus gehalte.
Becker uit Soest heb ik, geloof ik, met mijn tekst niet bereikt. In mijn concept zeg ik over de handelende mens: „Maar naast zijn wil tot handhaving en uitbreiding heeft hij een oordeel over wat hij wil en daardoor doet – hij handelt onder het opzicht van zijn onontkoombaar moreel besef."
Hier staat niet dat iedereen zich door de zedelijke impulsen laat leiden, maar alleen: dat we heel goed weten wat voor verwerpelijks we aan het doen zijn. Het tafreel van de menselijke samenleving is altijd nog geweest dat er herhaaldelijk domme, gevaarlijke en soms misdadige dingen worden gedaan, maar het a priori van het morele besef kwam steeds duidelijk aan het licht doordat iedereen direct druk doende was ieder ander de schuld te geven. Het verheugende daarvan is tenminste dat het probleem van verantwoordelijkheid levend blijkt te zijn – onze enige hoop!
Het is van deze hoop uit dat aan het slot van het concept wat richtlijnen van denken en handelen worden omschreven die een appèl bevatten op het ook praktisch realiseren van wat we moreel beseffen.
Ook de verwijzing naar het vegetarisme – aan het uiterste einde van het concept – is door **Becker** niet begrepen zoals ik haar bedoeld had. In die slotzin omschrijf ik de hele scala van positie-keuzen van humanisten. En dan schets ik – ik dacht nogal duidelijk – dat die lijn loopt van aan de ene kant strijd (soms met stipte weergeving) tegen een aantal riskante en soms verachtelijke verschijnselen, tot aan de andere kant (minder dwingend en pertinent) „diep begrip voor en solidariteit met", een levenshouding, die wel niet onontkoombaar uit een humanistische overtuiging voortvloeit, maar waarvoor men hoe dan ook, zeker waardering en respekt kan gevoelen: het vegetarisme. In die alinea kan toch niemand lezen dat er „een stringent verband tussen humanisme en vegetarisme" wordt gesteld.
Ook **Van der Hoeven** heb ik blijkbaar niet tot nauwkeurig lezen kunnen inspireren. Hij verwijt mij: niet uitdrukkelijk mijn bezwaren voor de westerse wereld te reserveren en het waardevolle van onze westerse cultuur volkomen te negeren. Nu heb ik direkt al – om misverstanden te voorkomen, dacht ik – in het vetgedrukte begin van mijn ontwerp het betoog gericht op de „westerse geïndustrialiseerde landen", en heb ik – voor de toegemeten ruimte nogal uitvoerig – de positieve, heilzame kanten van de moderne technologie beschreven. In mijn concept wordt ook nergens gepleit tegen die technologie, maar vóór de uiterste zorgvuldigheid in beleid en beheer.
Jack Ong uit Son wil voor het overleven wel een hoge prijs van dwang en geweld betalen. Daar kan ik alleen maar nota van nemen. Er was in het hoofdbestuur, evenmin als in aan ons ingezonden suggesties, geen enkel symptoom dat mij genoopt zou hebben die opvatting ook in mijn ontwerp op te nemen – stel dat ik de opdracht dan al zou hebben aanvaard.
De afdeling **Wageningen** neemt ten aanzien van de vorm zowel als terzake van de innerlijke gesteldheid van mijn concept een pertinent standpunt in, dat beslissingen vergt. De beide bezwaren hangen samen. Eerst een ondergeschikt punt. De titel: Hoe te overleven, enz. – is een redaktionele kwestie. Het was niet de titel van het ontwerp, dat was de tekstregel van punt 6. Het eerste tussenkopje (Hoe te overleven, enz.) werd door de redakteur verheven tot titel en dat is beslist ongewenst, want daar gáát het voornamelijk niet om. Maar bij eventuele plaatsing in Humanistisch Perspectief verdwijnt die vette kop toch weer.
Een ander, bijkomend bezwaar van **Wageningen** betreft het feit dat mijn stuk een „uitvoerige analyserende beschouwing" is, die als toelichting niet nodig zou wezen. Daar ben ik het niet mee eens. Ik meen dat het sommige paragrafen van het Humanistisch Perspectief niet zou misstaan als er wat meer fundamenteels in was opgenomen. Het is hier en daar wél gebeurd. Kortheidshalve noem ik de punten 1, 4, 7, 10 en 12. Daarbij: zoals mijn concept van 6 een basis vormt voor paragraaf 5, zo fundeert punt 1 het punt 4.
De bedoeling van Humanistisch Perspectief is van de aanvang af geweest: het leveren van maatschappelijk relevante standpunten, die uitdrukkelijk uit humanistische grondovertuigingen voortvloeien.
Dan moet je ook in meer of mindere mate die ontledende afleiding omschrijven.
Het wezenlijke structurele bezwaar richt **Wageningen** tegen de visie van het ontwerp: dat het beheer van de bio-sfeer én de houding „jegens de individuele dieren" op één moreel imperatief teruggevoerd moet worden.
Wageningen wil één clausule hebben over het „zorgvuldig beheer" van de eco-systemen en een àndere over de „zorgzame bejegening" waarop het dier „recht" heeft.
Wageningen verwijst naar paragraaf 5, waarin met betrekking tot het overleven al iets gezegd wordt. Dit punt 5 bevat evenwel een technisch, sociaal-economisch betoog – en wellicht moet het eens herschreven worden om het nog meer daarop toe te spitsen – maar er is ruimte voor een fundering van onze houding tegenover de gehele natuur in een afzonderlijke paragraaf.
Wageningen stelt: „De ethiek jegens de natuur (de bio-sfeer, de eco-systemen en de soorten) moet duidelijk worden onderscheiden van de ethiek jegens individuele dieren, vooral als deze opzettelijk door mensen worden gehouden en geteeld."
Daar wordt aan toegevoegd dat „verantwoord beheer van de natuur" een geheel andere strategie en wetgeving eist dan „verantwoorde verzorging van individuele

TERUGBLIK OP GESLAAGD KONGRES

Raadsel: de IHEU kan wat de kolibri ook goed kan

Het was voor mij nu al de vijfde keer dat ik een IHEU-congres heb bijgewoond en als mij gevraagd wordt ,,Wat vond je ervan?'', moet ik meer kunnen zeggen dan: ,,Ik geloof dat het wel een succes was en ik heb het zelf erg plezierig gevonden''. Toch vind ik het erg moeilijk een algemeen oordeel te geven, ondanks (of misschien dankzij) het vergelijkingsmateriaal waar ik over beschik. Laat ik hier volstaan met wat losse indrukken; een behoorlijk verslag zal t.z.t. in ,,International Humanism'' verschijnen.

Wat altijd van grote invloed is op de sfeer van een congres is de omgeving waarin het wordt gehouden. Nu bezit de London School of Economics bepaald geen ontroerend fraaie ruimten, maar het Old Theatre, de oude toneelzaal met balkon, waar elke dag lezingen en discussies plaatsvonden, had wel iets gezelligs.

Over de speeches, wel een stuk of tien, zal ik kort zijn. Er is allicht veel gesproken over arbeid (het congresthema) en de plaats die arbeid inneemt of behoort in te nemen in de samenleving.

In aansluiting daarop sprak **James Henning,** voorzitter van de British Humanist Association en onderwijspsycholoog, over de eenzijdigheid van het huidige middelbare onderwijs. Hij zei onder meer dat er alleen een appèl wordt gedaan op de linkerhelft van onze hersens die gespecialiseerd is in taalkundige, logische, puntsgewijze verrichtingen. De rechterhelft, daarentegen, is gespecialiseerd in creatieve, intuïtieve en relationele verrichtingen; hij verwerkt ervaringen tot patronen en gehelen. (Voorbeeld: als ik een vriend naar me toe zie komen stelt die rechterhelft mij in staat zijn gezicht te herkennen en door de linkerhelft kan ik me zijn naam herinneren.) Die twee helften behoren samen goed te functioneren, anders kunnen de hersens niet behoorlijk op iedere situatie reageren.

Ook interessant was het betoog van **Peter Draper,** een arts die zich met gezondheidspolitiek bezighoudt, over de economische voorwaarden voor een betere gezondheid. Zijn voordracht sloot in vele opzichten aan bij die van **Piet Thoenes** die voor een (kwalitatief) ,,beter leven met minder'' pleitte.

Daarbij benadrukte hij drie gebieden waar humanisten aandacht aan moeten besteden: 1. een meer ,,eerbiedige'' houding tegenover de natuur in verband met de uitputting van grondstoffen; 2. overbrugging van de kloof tussen een ingewikkelde bureaucratie en de individuele burger, bijvoorbeeld door middel van nieuwe sociale eenheden zoals ,,grote families'', andere scholen en werkplaatsen; 3. een samenleving waarin alle mensenrechten worden gerespecteerd.

Over de IHEU zelf die nog steeds in verschrikkelijk slechte financiële omstandigheden verkeert, zei Thoenes dat hij er op vertrouwde dat onze plannen, onder meer voor een ombudsman voor ,,niet-gelovigen'' (zie de voorpagina van deze Humanist) door kunnen gaan.

Tussen de bedrijven door of spijbelend van de discussiegroepen heb ik veel gesprekken gehad met allerlei mensen die we nog niet eerder in IHEU-verband hadden ontmoet en met wie we nauwere contacten willen aanknopen. Dat waren onder meer: Het echtpaar Hassan van de **Israël Secular Association,** een actieve groep die vecht voor de scheiding van de staat en de geïnstitutionaliseerde godsdienst die zich op zoveel terreinen (civielrechtelijk, onderwijs) met de Israëli's bemoeit.

Vertegenwoordigers van de **Freigeistige Aktion** en de **Humanistische Union** in Duitsland, waarmee de banden wat verslapt waren.

De voorzitter van de Zwitserse **Arbeitsgruppe autonomer Humanisten,** een handjevol mensen dat erg actief is en bij allerlei gelegenheid hun stem laat horen. Pas als hun naam en ideeën meer bekendheid hebben gekregen, willen ze energie gaan steken in het opzetten van een grote humanistische beweging.

Tenslotte nog een ,,gelijkenis'' die door **Howard Radest,** een van de drie IHEU-voorzitters werd verteld: volgens de geleerden kan een kolibri gezien zijn lichaamsgewicht en de afmeting van zijn vleugeltjes niet vliegen, maar omdat hij dat niet weet, vliegt hij toch. Zo is het ongeveer ook met de IHEU gesteld, al weten sommigen onder ons eigenlijk best dat we nauwlijks (meer) kunnen vliegen.

Wie ook vindt dat de IHEU niet mag vallen, kan daar wat aan doen: ons gironummer is 16.32.969 ten name van IHEU, Oudegracht 152, Utrecht. Daar kunt u ook terecht voor inlichtingen, onder andere over het persoonlijke lidmaatschap. Ons telefoonnummer is 030 – 31 21 55.

NETTIE KLEIN

---

dieren.''

De plicht tot zorgvuldigheid baseert **Wageningen** op gelijke rechten die de mens ,,deelt met alle andere organismen.'' Bij dat beheer van eco-systemen wordt dan de voorkeur gegeven aan de term ,,zorgvuldigheid'' en het woord ,,verstandig'' valt, terwijl bij de omgang met dieren de term ,,zorgzaam'' verkozen wordt. Die woordkeus zou het verschil in ethisch opzicht illustreren.

Inderdaad wijkt mijn concept principieel af van **Wageningen.** In de eerste plaats zie ik geen werkelijk verschil in de termen zorgvuldig en zorgzaam, tenzij er een redegevende toelichting bij wordt gegeven. Ik heb in mijn ontwerp de lijn trachten zichtbaar te maken, die de houding ten opzichte van de verschillende verschijningsvormen van wat wij de natuur noemen, verbindt. Dat is voor mij een algehele houding van zedelijke verplichting tot behoedzaamheid, zorgvuldigheid en eerbied voor onze ,,Umwelt''.

Ik bestrijd de redenering dat dieren, laat staan planten en wat ons nog meer omringt, rechten zouden hebben. Dat is niet vol te houden. Bovendien zijn de verdedigers van de dieren-rechten-redenering uiterst inconsequent en inconsistent. Zij verlenen die rechten zeer selectief; wat óns schaadt (een bijzonder willekeurig begrip), mag vernietigd of beperkt worden en rechten onderling tussen de vertegenwoordigers van de soorten worden nooit uitgewerkt. De tuberkelbacil heeft geen of zeer beperkte rechten, een vervolgingsbeleid tegen de spin die een vlieg verzwelgt is niet uitgedacht.

Onze houding tegenover de ons omringende wereld wordt uitsluitend bepaald en beperkt door onze zedelijke verplichting tot eerbiedwaardig gedrag, op grond van onze normen van zorgvuldigheid en bescheidenheid, gematigdheid en gevoel voor verhoudingen. Ik weiger dan ook een scheiding te erkennen tussen een ethiek voor de eco-systemen, (ook een willekeurig en selectief begrip), en de overige natuur, de dieren- en de plantenwereld. Wie de superioriteit van de zedelijke norm verzwakt, zet de deur open voor normen van efficiency en zakelijkheid. De volstrekte voorrang van het zedelijk beginsel óók in de zakelijke sfeer, óók in strategieën en in wetgevingen, moet ons juist bewaren voor afzondering van de overlevingsproblematiek tot het gebied van de technologie. Het ontaardt in ,,lief zijn voor de lieve dieren'' en ,,verstandig omgaan met de levensvoorwaarden.'' Dan weten we hoe laat het is.

Piet Spigt

Humanitas en het HV zetten overleg voort

De besprekingen tussen Humanitas en het HV zijn op 19 juni j.l. voortgezet. Behalve de reeds bestaande gezamenlijke aktiviteiten (zoals HIVOS, HSHB en IHEU) kwamen ook nieuwe samenwerkingsmogelijkheden aan de orde. Zo is het Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) al in een vergevorderd stadium van voorbereiding. Het HSN wil een bundeling zijn van de wetenschappelijke aktiviteiten in de humanistische beweging, vooral toegespitst op maatschappelijke vraagstukken (zoals b.v. relatiewetgeving, achterstelling van buitenkerkelijken, vredesvraagstukken e.d.)

Ook rond het Humanistisch Opleidings Instituut (HOI) wordt aan samenwerking gedacht. Met name wordt bekeken in hoeverre het HOI ook opleidingstaken kan vervullen voor Humanitas-funktionarissen en -bestuurders.

Getracht zal worden gezamenlijk de invloed van de humanistische beweging te versterken in het jeugdwelzijnswerk en rond arbeidsvraagstukken.

Gestreefd zal worden naar wederzijdse vertegenwoordigingen in de beide hoofdbesturen, teneinde een optimale afstemming van elkaars aktiviteiten te bevorderen.

Tenslotte kwam de samenwerking aan de orde van Humanitas en het HV op het gebied van de Samenlevingsopbouw.

In oktober wordt het overleg voortgezet.

Volwassenen-vormingswerk slaat nieuwe wegen in

(vervolg van pag. 3)

Wat wil ik kopen in wat ik koop? Waar droom ik van en vanuit welke impulsen handelen mensen?
Zaken waarover geen wetenschappelijke zekerheid bestaat en die daarom nooit algemeen aanvaard kunnen worden vloeien weg uit veel leerprocessen. Het element waarden en normen, waarover nooit wetenschappelijke zekerheid kan bestaan – wie kan wetenschappelijk begronden wat goed en kwaad is? – verdampt en wordt nog slechts erkend in de subjektieve privésfeer. We hebben gepleit voor ruimte voor een mondige mens, die niet beheerst wordt door godsdienstige of politieke dogma's. De moderne mens in de westerse samenleving is thans mondig geworden en de traditionele vormen van de godsdienst zijn aan het afsterven. Maar intussen ontdekt die mondige mens, dat hij toch nog in de kou staat. ,,In een niet zo lang geleden verleden werd het humanum bedreigd door de religie, die de mens kleineerde. Op dit moment wordt het humanum bedreigd door de verdringing van de religie'', aldus Thomas. Het blijkt, dat we er weer meer zicht op krijgen, dat vormingswerk vanuit zijn eigen aard een samenhang heeft met ultieme vragen van zin van het eigen leven.

Perspektieven

We laten hieronder het slot van het artikel van Van den Brink in zijn geheel volgen:
,,Ik meen dat er in de toekomst meer aan de hand zal zijn dan hetgeen waar we ons momenteel in vormingswerk op richten. Vormingswerk wordt nu verstaan als toegepast vormingswerk.
De vraag is, of vormingswerk, zich richtend op verandering, zelf in staat is, tijdig open te staan voor de zojuist geschetste verandering. Dit keer niet een nieuw politiek of sociaal systeem, geen kracht van overreding maar in diepste kern; de delicate aangelegenheid van de vragen achter de vragen.
,,De ruimte van het volledige leven tot uitdrukking brengen betekent: zien te ontdekken waartoe de mens nog meer in staat is. Vormingswerk zal straks (en nu reeds), op straffe van stilstand en achteruitgang, in staat moeten zijn, een nieuwe fase van bewustwording van mensen te zien en te begeleiden. Voorbij de kritische bewustwording ligt de vraag naar bewustwording en vormgeving van identiteit, creativiteit en spirituele ontwikkeling in harmonie met de buitenwereld.
Zal vormingswerk in staat zijn vulling en richting te geven aan vragen als:

- Hoe en vanuit welke motieven doen of laten mensen de dingen die ze doen of laten?
- Hoe zijn mensen te wapenen tegen welke druk of welk systeem van buitenaf dan ook?
- Wat is er meer te zeggen over de identiteit en creatieve groeikracht van mensen en hoe deze te sterken en te voeden?
- Wat is er in dit verband te zeggen over intuïtie, emoties, verbeelding, de wil, persoonlijk initiatief en zelfrealisatie?
- Wat weten we van de waarde van idealen, verbeelding en de taal van de symbolen?
- Hoe kan de mens aansluiting vinden bij datgene wat hij eigenlijk van het leven verlangt en welke waarden daaraan ten grondslag liggen?
- Wat is er meer te zeggen over pijn, ziekte en dood dan dat we er ons met hand en tand tegen moeten verzetten?
- Hoe in de mens de deuren te openen voor creativiteit en zelfrealisatie?
- Hoe ook in dit opzicht vrij te worden van remmingen wat betreft de spirituele en transcendente mogelijkheden van de mens?

Wat zou vormings- en ontwikkelingswerk kunnen betekenen? In het hier opgesomde gebied, zou vormingswerk een hogelijk te waarderen kritische functie kunnen vervullen. Want wat we te doen krijgen en wat ons te wachten staat, is een weloverwogen, zorgvuldige en niets uitsluitende zoektocht te ondernemen naar de gebieden van inspiratie en creativiteit, naar het nog nauwelijks ontdekte terrein van onderhuidse verlangens naar geluk en bevrijding.
In die zin zou vormingswerk mede een taak kunnen verrichten om mens en maatschappij (opnieuw?) aansluiting te doen vinden bij de bronnen van kracht, vreugde, stilte, verwondering en dankbaarheid.
De weg daartoe zal zijn:
niet méér, maar wezenlijker;
niet alleen strijd, maar ook harmonie;
niet alleen wegwerpen, maar ook ontwerpen;
niet alleen bekritiseren, maar ook omhelzen;
en jezelf gereedmaken dit leven ook te zien als de enige goede weg naar het goede.
Het is te hopen dat vormingswerk de, zich nu reeds aftekenende diepgaande heroriëntatie, niet zal missen, en dat het zich voor een andersoortige verandering evenzeer zal kunnen openstellen als die, waarvoor het zich momenteel zo terecht heeft ingezet.''

Bronnen:
,,Zoeken naar vormingswerk in een nieuwe fase van bewustwording. Vormgeving van identiteit, creativiteit en spirituele ontwikkeling'' door A. v. d. Brink in het tijdschrift Vorming van juni/juli 1977
,,Spiritualiteit: niet aankomen, niet aanraken, niet wroeten. Vormingswerk in de praktijk van de meditatie'' door N. Tydeman in het tijdschrift Vorming van aug/sept. 1977.
,,Geloofsoriënterend vormingswerk in een mondige wereld'' door B. Thomas in het tijdschrift Volksopvoeding, 1977 no. 4 (België)
Geïnteresseerden in het vormingswerk attenderen wij nog gaarne op het uitstekende boek van H. Frese, ,,Schetsboek vormingswerk'', uitg. Samson.

- Hoewel men volgens het Nederlandse taalgebruik mag verwachten dat secretaresse de vrouwelijke vorm van secretaris is, zegt hij wat er gedaan wordt en dient zij te doen wat er gezegd wordt.

Stelling MW. E. R. VAN WERING

REAKTIES

Hoe te overleven en tot welke prijs?

Op het artikel van de heer Spigt (Humanist van 15 mei van dit jaar) zal ik graag als volgt willen reageren. De tendens van het stuk getuigt van bezorgdheid, die zich uit in niet zo noodzakelijke krachttermen t.a.v. onze hedendaagse maatschappij. De prijs om te overleven is, vergeleken met de tiende penning van Alva zowel letterlijk als figuurlijk zeer hoog opgelopen, maar omdat toch ook de ,,angst'' voor het mensengedrag meespeelt, is de gebruikte taal wat mij betreft akkoord.
In aansluiting op de heer Spigt dan mijn visie:
Sinds mensen hun gedachten hebben kunnen schrijven of uitdrukken blijkt steeds weer dat het voorstellen van mogelijke gevaren, die bij de overgrote meerderheid als zodanig kunnen worden gekweekt, leidt tot macht over medemensen. Allengs hebben deze suggesties door de zwakkere eigenschappen van het kuddedier (de mens) een afhankelijk en angstig naar gemak strevend wezen voortgebracht.
Uit de hele geschiedenis kunt u hiervan de bevestiging ervaren bij het ontstaan van rijke vorstenhuizen, rijke kerkelijke machthebbers, rijke politieke machthebbers of manipulators met in wezen dezelfde menselijke eigenschappen ten goede of ten kwade, zoals: trots, ijdelheid, opofferingsdrang, hebzucht, afgunst, agressiviteit, grootsigheid, wellust, sensatielust, enz.
Het is niet zo prettig voor jezelf en vooral niet voor die grote massa om hard met de feiten te worden gekonfronteerd, maar u kunt bij eerlijke benadering van de mens als kreatuur met een groot geestelijk en lichamelijk vermogen aan de hand van het verleden anders konkluderen?
Als grondoorzaak van alles wat gebeurt op onze planeet wijs ik het uitbuiten van de angsten der mensheid door minder angstige lieden aan. Of het nu door intelligentie, krachtiger wapens, politiek teweeg wordt gebracht, noodlottig draaien wij met elkaar in de vicieuze cirkel rond. Tot op heden.
Het kan ook anders. Gezien de mogelijkheden (kommunikatie, techniek en geest) behoeven we toch niet steeds weer in dezelfde fouten te vervallen als voorheen? Pessimistisch gezien moet dit dan blijkbaar tot zelfvernietiging leiden. Het zou jammer zijn, want de prijs die voor overleven betaald zou worden, kan heel laag zijn door een eenvoudig gemeenschappelijk streven, hetwelk inhoudt: ,,Wat gij niet wilt hetgeen u geschiedt, berokken dat ook een ander niet.''
Dit moge tot wat meer blijheid en waardering van de medemens leiden. Bijvoorbeeld: waarom moeten we steeds meer wetmatigheden t.a.v. gedragingen van 3 à 4% negatieve personen ondergaan, waar de erkenning van menselijke fouten zonder angst opgelost kan worden? Bij voorbeeld: iemand die steelt moet teruggeven of terugbetalen; bij voorbeeld: iemand die bewust een medemens doodt, mag ook sterven. Ik zou niet graag blijven voortleven met de dood van een medemens op mijn geweten. Het angst aanjagen voor de dood

heeft vele lieden en instanties grote aardse rijkdommen opgeleverd.
Wat wij mensen niet verzinnen om die angst gemakkelijker te kunnen verwerken: goden, geschriften, preken, be- en gelofte-n. Waarom nu niet gewoon aanvaarden dat het binnen het heelal en de natuur in de miljoenenfase je tijd was? Waarom niet wat meer vertrouwen in de persoonlijke begeleiding van je geestelijke natuur? Iedereen maakt toch zo vaak dingen, gebeurtenissen mee, die met een eigen wil niets te maken hebben? Wat is dat dan? Moet men dat zo nodig weten? Ik liever niet, omdat het te maken heeft met de natuurlijke gang in je eigen geestelijke begeleiding en daar mag men gerust wat meer respekt voor opbrengen. Toch vond ik hebben van vreugde/blijdschap in het korte menselijke bestaan wel het geboorterecht.
Ik weet wel dat er heel wat vragen zijn en ik zal me dan ook gaarne ter beschikking houden om ze te mogen beantwoorden, echter, men weet (gelukkig) nooit hoeveel tijd een mens nog heeft.

KLAAS LAMEIJER, Haren (Gr.)

(Elders in dit nummer de reaktie van Piet Spigt op onder meer deze brief.)

Weerwoord van Centrale

In de Humanist van 1 juli j.l. troffen wij een artikel aan van mevrouw De Boer over ervaringen, die de Jeugdbescherming Humanitas in de loop der jaren heeft opgedaan met Centrales voor Pleeggezinnen.
Dat we op het artikel reageren is enerzijds vanuit de wens om een aantal – kennelijk gerezen – misverstanden recht te zetten. Anderzijds hebben we sterk het gevoel, dat mevrouw De Boer deze heeft gedistilleerd uit een gesprek dat het team van de Centrale voor Pleeggezinnen Zuid-Holland en Zeeland met de Jeugdbescherming Humanitas op 15 februari j.l. heeft gehad. We vinden het niet reëel dat een bepaalde gedachte, die tijdens dat gesprek naar voren kwam en die voortvloeide uit een zeer konkrete situatie, door mevrouw De Boer wordt geponeerd als algemeen standpunt van alle Centrales.
Uiteraard proberen wij bij het zoeken naar pleeggezinnen voor kinderen zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de wensen/voorkeuren en eisen, die er voor een kind vanuit een (voogdij)vereniging worden aangegeven. Voorop staat voor ons het geven van een pleeggezin aan een kind, zodat het de kans krijgt om zich – vergeleken bij de thuissituatie – beter te ontplooien.
We kunnen echter bij het aanbieden van een pleeggezin niet altijd in alle aangegeven voorkeuren voorzien. Het gebeurt, dat we een gezin aanbieden, waarvan we menen dat het goed bij het kind past, maar dat b.v. niet de aangegeven levens- of geloofsovertuiging heeft.
Dat we daarmee of daardoor de Jeugdbescherming Humanitas zouden diskrimineren verbaast ons.
Het is ook helemaal niet de bedoeling, dat de Jeugdbescherming Humanitas zich schuldig zou voelen, wanneer zij een voorkeur uitspreekt voor gezinnen die niet-confessioneel zijn. Als het mogelijk is proberen wij aan die wens tegemoet te komen. Wanneer we daar echter na verloop van tijd niet in slagen, vragen wij ons af in hoeverre je die v o o r k e u r dan doorslaggevend mag laten zijn en daaraan vastgehouden mag worden, wanneer een gezin verder goed bij het kind lijkt aan te sluiten en het anders de konsekwentie heeft, dat het kind lang(er) in het tehuis moet blijven.
Het lijkt ons niet rechtvaardig wanneer een persoonlijk gedane uitspraak c.q. vooronderstelling, n.l. dat confessionele gezinnen misschien een langere adem hebben en eerder geneigd zijn zich als pleeggezin aan te melden, uit het verband van het gesprek wordt gehaald en wordt gepresenteerd als zijnde dé mening van dé Centrales.
In onze voorlichting en werving richten we ons op een zo groot en zo breed mogelijk samengesteld publiek juist om zo veel mogelijk tegemoet te kunnen komen aan de voorkeuren, die de diverse verenigingen uitspreken. Dat we desalniettemin daarin niet altijd voor 100% slagen is iets, wat ook ons spijt.

HET TEAM van de Centrale voor Pleeggezinnen Zuid-Holland en Zeeland

Weerwoord van Humanitas

Mevrouw De Boer-Schuijt tekent bij deze brief aan:
,,Opzet van mijn artikeltje is geweest aandacht te vragen bij de lezers van de Humanist voor de behoefte aan pleeggezinnen, in aanmerking nemend, dat de Centrales vaak niet aan onze vraag naar buitenkerkelijke gezinnen kunnen voldoen. Het is geenszins de bedoeling van onze Vereniging buiten de Centrales om pleeggezinnen te werven en onderzoeken. Daarom heb ik mensen, die zich willen melden ook naar de Centrales verwezen. Ik heb gevraagd naar reakties op kontakten met de Centrales, zowel positief als negatief, om de ontwikkelingen enigszins te kunnen volgen.
Met voorkeur bedoel ik ook voorkeur, men kan dat bij de betreffende Centrale weten. Wij hebben in de afgelopen jaren diverse kinderen in confessionele gezinnen geplaatst, hetgeen wij node hebben gedaan. Star willen we niet zijn, zeker niet als dat kinderen zou schaden. Over het moment, waarop men de voorkeur laat vallen zou men hoogstens van mening kunnen verschillen.
Dat ik opmerkingen van medewerkers van de Centrale Zuid-Holland/Zeeland zou interpreteren als zijnde h e t b e l e i d of d e m e n i n g van de Centrale lijkt mij een onjuiste conclusie. Ik heb zeer welbewust gesproken over m e d e w e r k e r s van de Centrales.
Graag maak ik van de gelegenheid gebruik een fout mijnerzijds te corrigeren: de Centrale in het zuiden van het land bevindt zich in den Bosch, niet in Eindhoven.''

Erfelijk of aangeleerd?

Bij het lezen van de Humanist van 15 juli jl. trok ik al spoedig de wenkbrauwen in een frons omhoog (mengeling van verbazing en boosheid) om de gelijkenis die werd verondersteld tussen lezer en tekeningen, tussen mij en die mannetjes, (pag. 1). Want hoe moest ik, vrouw, mij identificeren met die man die ,,we min of meer allemaal zelf zijn''.
Of zit de sleutel tot die gelijkenis misschien in dat ,,min of meer'' . . .
Enfin, ik sloeg pag. 4 en 5 op voor de beschouwing van Dick Hillenius over Desmond Morris'' boek ,,De naakte mens'' en gemakshalve had ik m'n wenkbrauwen wel in de frons kunnen houden, want daar vond ik ter illustratie van ,,mensgedrag'' wederom afbeeldingen van mannen!
Foto's uit Morris' boek? Geselekteerd door Wim Jungman?
Je hoeft waarachtig geen fanatiek feministe te zijn om je af te vragen of voor de opmaker(s) van deze krant het begrip MENS synoniem is aan MAN.
En zo beland ik dan precies bij de vraag; erfelijk of aangeleerd? Zonder bioloog te zijn stel ik op basis van eigen waarnemingen en denkvermogen, dat de eenzijdige manier van kijken (= denken) die in deze Humanist tot uiting kwam niet op biologische erfelijkheid berust, maar op eeuwenoude, Christelijke, aanleringsprocessen.
Een erfenis waar zelfs humanisten mee tobben.

EVA HUIZINGA, Den Haag

Al spoedig trok ook ik de wenkbrauwen in een frons omhoog (mengeling van verbazing en geamuseerdheid). Omdat me voorts geen moeite te veel is lezeres Eva Huizinga te helpen als het haar niet wil lukken zichzelf te herkennen in die door een man gekozen mannetjes, heb ik, al is mijn tekentalent gering, twee mannetjes het aanzien van vrouwen gegeven; althans zoals wij vrouwen kennen na eeuwenoude, Christelijke aanleringsprocessen.

Met tobbende groet,
WIM JUNGMAN, Bilthoven

• Het brood, dat in Nederland onder de naam ,,Frans stokbrood'' wordt verkocht, heeft met Frans stokbrood hoogstens de vorm gemeen.
Stelling R. J. M. WEUSTINK

• Het verdient aanbeveling te onderzoeken in hoeverre er verband bestaat tussen de uitspraken over emancipatie door de vakbonden en de huiselijke omstandigheden van hun leiders.
Stelling MW. E. M. BLOK-V. D. VOORT

Applikatiekursussen van HVO beginnen weer

Met het doel dat zij in overeenstemming met eigen vermogens zich geestelijk zo volledig mogelijk kunnen ontplooien, worden er in het basisonderwijs uren Humanistisch Vormings Onderwijs (HVO) gegeven. Voor dat HVO zijn vormingsleid(st)ers nodig en in meerdere plaatsen in ons land gaan (bij voldoende deelneming) de applikatiekursussen HVO weer beginnen.

De kursus richt zich vooral op mensen met een humanistische gezindheid, die een onderwijsbevoegdheid bezitten (pedagogische akademie, kleuterleid(st)er-opleiding, e.a.), of een sociale/kulturele opleiding gevolgd hebben (sociale akademie, Mikojel, J.L.O., e.a.). Bovendien kunnen mensen die één van bovenstaande opleidingen niet gevolgd hebben, maar wel blijk geven goed met een groep kinderen te kunnen omgaan, aan de toelatingseisen voldoen.

De opleiding, die plm. 20 avonden en een weekend duurt, omvat een op het inhoudelijk gericht gedeelte (een humanistisch en andere mens- en wereldbeelden) en een op de praktijk gericht gedeelte (o.a. psychologie van het kind, didaktiek H.V.O., kreatief spel) met daaraan gekoppeld een stage. De kosten bedragen plm. *f* 275,–.

De kursus wordt afgerond met een eindgesprek, waarin o.a. aan de hand van een werkstuk (praatpapier) tot uiting kan komen hoe de kursist het aangeboden pakket lessen, gelezen literatuur, enz. heeft verwerkt. Bij een voldoende resultaat wordt een ,,Verklaring van bekwaamheid'' uitgereikt.

Inlichtingen omtrent deze opleiding: **Amsterdam,**, mevr. A. Cramer, In de Houtzaagmolen 42, Duivendrecht, tel. 020 - 909684;
Apeldoorn, mevr. R. Vos, Twijnderdonk 109, tel 055 - 237715; **Breda,** mevr. S. Kok, Ginnikenweg 350, 076 - 65694; **Heerenveen,** mevr. A. Blaak, Bisschopsbergweg 39, Havelterberg, 05210 - 5750;
Hilversum, mevr. W. Rohde, Boomkleverlaan 21, **Bussum,** 02159 - 11601; **Rotterdam,** mevr. R. Roggeveen, p/a Provenierssingel 48, 010 - 650916.
Ook kunnen belangstellenden zich wenden tot de landelijk koördinator: Wieberen Koopmans, postbus 114 Utrecht, tel. 030 - 318145, toestel 18.

VERBOND OP RTV

Radio zondags Hilversum I van 9.30-10.00 uur

3 september RELIGIEUS HUMANISME
Bij het woord ,,religie'' denkt iedereen aan ,,godsdienst''. Maar gevoelens van verwondering, ontzag en beleving van samenhang zijn niet alleen voorbehouden aan godsdienstige mensen.
Samenstelling: Casper Vogel

10 september **MAGAZINE**
Samenstelling en presentatie: Rina Spigt

Humanist
Eindredakteur: Wim Jungman.
Gedrukt op kringloop-papier bij Lumax, Utrecht.
Redaktie-adres:
Humanistisch Verbond,
Oude Gracht 152, 3511 AZ Utrecht
of Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Telefoon: 030 - 31 81 45.
Abonnementsprijs voor niet-leden: *f* 20,– per jaar t.n.v. Humanistische Pers, postgiro 58, Utrecht.

GEMEENSCHAPPEN

Meedoen met P.E.N.

In veel gemeenten wordt thans gewerkt aan een veelomvattend welzijnsplan, ingedeeld in de terreinen van edukatie, zorg en rekreatie. Bij dit werk worden alle plaatselijke verenigingen betrokken, ook het Humanistisch Verbond, met name bij de sektor edukatief werk.
Ter ondersteuning van de besturen van de gemeenschappen en onze deelnemers aan plaatselijk overleg werd eind juni een uitvoerige brief gezonden met praktische adviezen hoe zij het beste in dit (nogal ingewikkelde) **Plaatselijk Edukatieve Plan** kunnen meespelen. Meespelers, die deze brief nog niet hebben gezien kunnen een exemplaar aanvragen bij het Centraal Bureau onder vermelding van: ,,Brief over PEN''.

Rotterdam

Ook in het komende seizoen organiseert de gemeenschap Rotterdam wederom een serie van acht thema-avonden onder het motto **,,Humanisme en maatschappij''** over interessante onderwerpen. Die onderwerpen zijn achtereenvolgens: ,,Grondslagen van humanisme', ,,Humanisme en waardering van de arbeid'', ,,Emancipatie van vrouw en man'', ,,Kunstzinnige vorming'', ,,Humanisme en demokratisering in de bedrijven'', ,,Humanisme en samenleefmogelijkheden'', ,,Wat mankeert er aan ons strafrecht'' en ,,Humanisme en euthanasie''.
Het is zeker de moeite waard om daar naar toe te gaan.

Het jeugdportret van haar in huize Avondzon
herinnert aan wat zij eertijds vergeten kon:
alles is anders en zonder het minst verband.

Soms lijkt het wel of dit voorgoed zou kunnen duren
maar straks staat ook haar naam binnen een zwarte rand
en slijt een ander hier zijn dadenloze uren.

Als zij die foto houdt in haar verdorde hand
voelt zij zich aan zichzelf nog nauwelijks verwant

Het bloeiend meisje dat zij vroeger wezen kon
is geen familie van de vrouw in Avondzon.

ARJEN STRUIK

Uit de bundel ,,Wat ik zeggen wilde'', samengesteld door Dick Zaal, in een oplage van 150 exemplaren gedrukt door Rinus de Vringer. De bundel, prijs *f* 6,–, kan besteld worden bij De Oude Degel, Fazantenhof 130, 3755 EK Eemnes.

Socrates nodigt uit tot konferentie over arbeidsfilosofie

De humanistische stichting Socrates organiseert op zondag, 1 oktober a.s. een konferentie over het onderwerp:

de betekenis van de faktor arbeid voor de zingeving aan het bestaan

De stichting Socrates heeft zich reeds eerder bezig gehouden met de betekenis van de menselijke arbeid. Onder meer werd in 1968 een rapport uitgebracht onder de titel ,,Humanisme en arbeid.''
Wie zich gaat verdiepen in de problematiek van de arbeid ontdekt al spoedig een zeer omvangrijk terrein: werkgelegenheid, werkomstandigheden, plezier in het werk, beloning van de arbeid, onbetaalde arbeid, enz. enz. De vakbeweging, de werkgeversorganisaties en de politiek besteden aan de gehele problematiek veel aandacht.
Vanuit een levensbeschouwelijke organisatie is in het bijzonder van belang de vraag naar de betekenis van de arbeid voor de vormgeving door de mens aan zijn leven en de faktoren, die dat positief en negatief beïnvloeden. In het bijzonder deze problematiek zal op de konferentie van 1 okt. worden besproken, waarbij wij ons in de eerste plaats zullen richten op het veld van de betaalde arbeid.

Op de konferentie worden geen inleidingen gehouden. De inleidende stof wordt de deelnemers van tevoren toegezonden in de vorm van een dokumentatiemap. De konferentie begint met diskussies in kleine groepen, daarna lunch en vervolgens plenaire bespreking van de rapportages van de groepen door en met een forum, dat bestaat uit de heren: drs. A. den Broeder, dr. E. Cools (arbeidspsycholoog) en dr. H. G. Hamaker (arbeidssocioloog).
Het maximum aantal deelnemers is 60. De deelnemerskosten bedragen inklusief de dokumentatiemap en konsumpties *f* 12,50 p.p. voor leden van het HV, voor niet-leden *f* 22,50. Desgewenst kan een lunch worden gebruikt à *f* 10,–.
Aanvang 10.30 uur, einde 16.30 uur.
Plaats: het gebouw van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort.
Aan deze konferentie kan alleen worden deelgenomen na voorafgaande opgave vóór 20 sept. a.s., aan het Centraal Buro van het Humanistisch Verbond, postbus 114 te Utrecht.

Aktie voor direkte hulp aan India afgesloten

De hulp voor het ,,Atheïst Centre'' in India kan als afgesloten worden beschouwd. De totaal-opbrengst is *f* 5.302,97 waarvan een groot deel door Nederlandse humanisten bijeen werd gebracht. Mede namens onze Indiase vrienden, hartelijk dank! Men is van plan van dit geld gebouwen neer te zetten die beter tegen natuurrampen bestand zijn. De wederopbouw zal nog wel enige tijd vergen, want naast de eigen belangen verliest men ook die van anderen niet uit het oog.